

Op een dag mislukte ik als kunstenaar

Ik had kunstacademie. Ik had dus schilderen geleerd, maar ze hadden me niet verteld wat ik moest schilderen.

'Het gaat niet om *wat* je schildert, maar om *hoe* je schildert', werd mij voorgehouden. Dat vond ik onzin. Dan kon je dus net zo goed *niet* schilderen, dat was ook een *hoe*. 'Nee', zeiden ze, 'het begint ermee *dat* je schildert.' Dan riep ik: 'Maar als je schildert, schilder je toch altijd *iets*, zelfs als dat niks voorstelt?!' Daarop kwam steevast het bekende antwoord: 'Ja, dan schilder je een schilderij.' Deze gesprekken gingen na de academie door in mijn hoofd. Ook daar liepen ze dood.

Een nummer dat ik in die tijd vaak draaide was *Les poètes* van Jean Ferrat. De tekst bestaat uit fragmenten van een gedicht van Louis Aragon. Het was het sterfjaar van Aragon. Uit het eerste couplet (*Je ne sais ce qui me possède / Et me pousse à dire à voix haute / Ni pour la pitié ni pour l'aide / Ni comme on avouerait ses fautes / Ce qui m'habite et qui m'obsède*), dat wil zeggen uit ongeveer de enige woorden die ik met zekerheid verstond, destilleerde zich in mijn hoofd de regel *Je ne sais pas ce qui m'habite ou m'obsède* (die ik vertaalde in *Ik weet niet wat mij bezielt of beweegt*). De regel etste zich in mijn brein en was er niet meer uit weg te krijgen.

Ik ontdekte *en passant* dat Descartes er met zijn *Ik denk dus ik ben* flink naast zat. Het moest zijn: *Het denkt dus ik is*, of zoiets. 'Ik ontdekte' wilde dus zeggen 'Het bedacht'. Langzaamaan wist ik steeds minder hoe ik dingen moest zeggen.

Wat mij ondertussen volstrekt obsedeerde, was de vraag wat ik moest schilderen. Of meer in het algemeen: de vraag wat ik moest maken of doen als kunstenaar (want ik wás kunstenaar, ik had kunstacademie). Mijn vriendin droomde dat ik haar sloeg of van de trap gooide, terwijl ik riep: 'Ja, zo moet het, zo moet het, dit is kunst, dit is kunst!'

Ik op mijn beurt droomde geregeld dat ik werd gezocht door kwade instanties die beslisten over lijden en welzijn, over leven en dood. Dan droomde ik dat ik mij verborgen hield op een stoffige zolder of in een vochtige kelder. Dat ik mij *vergeefs* verborgen hield. Want in elk van die dromen klonk op een gegeven moment rauw geschreeuw en het gebonk van zware laarzen, en werd het luik in de zoldering of de vloer met geweld geopend. Er kwam een hoofd tevoorschijn, een zaklantaarn scheen in het rond. De lichtbundel zocht de ruimte af, bereikte het hoekje waar ik met opgetrokken knieën en het hoofd omlaag mij zo klein mogelijk zat te maken, bleef daar even rusten, zocht mijn gezicht, en gleed verder. Dan hoorde ik hoe het luik werd dichtgeslagen en het lawaai van stemmen en laarzen verstomde. Het werd weer stil, en zo bleef het. Stil. Een afgrond, een inzicht, opende zich. *Ik werd niet gezocht*. Erger: er werd druk gezocht, maar niet naar mij.

Als kind ben ik twee keer met mijn ouders en zusje (' met het hele gezin ') naar de film geweest. De ene keer was naar *Charade* met Audrey Hepburn en Cary Grant. Van die film begreep ik niets. Ik begreep zelfs niet wat er met de titel werd bedoeld. 'Charade betekent maskerade', legde mijn vader uit.' Dat wil zeggen dat je je anders voordoet dan je bent, dat je doet alsof je iemand anders bent, dat je niet laat zien wie je bent maar een rol speelt.' Dat zei mij niets. Het zei mij zozeer niets, dat ik er niet eens echt over kon nadenken, al deed ik nog zo mijn best. Ik wist natuurlijk wat een masker was, maar in *Charade* kwam geen masker voor. Het begrip maskerade-in-figuurlijke-zin bevond zich buiten het bereik van mijn kinderlijke bevattingsvermogen. Toch was het iets: iets dat ik niet begreep, iets uit een andere wereld. *Een iets* waar mijn gedachten op afgleden. Iets dat ruimte innam in mijn gedachten, maar dat zonder inhoud was. Als een holte. Een holte waar ik niet in kon.

Het maakte me duizelig.

De andere film waar we met z'n allen naartoe gingen was *De Overval* (van Paul Rotha en Kees Brusse, met in de hoofdrol Rob de Vries). Die ging over de overval die het Verzet pleegde op de strafgevangenis van Leeuwarden, waarbij de tientallen verzetsstrijders die daar gevangen zaten werden bevrijd. Ons bezoek aan De Overval had iets plechtigs. Mijn ouders waren er namelijk 'een beetje bij geweest', want ze woonden ten tijde van die overval (begin december 1944) in Leeuwarden. Sterker nog: één van de bevrijde gevangenen was naar het huis van mijn grootmoeder aan de Spoorstraat gebracht en had daar de eerste uren van zijn herkregeen vrijheid in de kast onder de trap doorgebracht. Ik keek naar de film in het besef dat hij ook over mijn grootmoeder ging, en dus over 'ons', en dus ook over mij.

Op de dag dat ik mislukte als kunstenaar verwoestte ik mijn atelier.

Ik stond op achter mijn werktafel (waaraan ik bijna elke dag trouw urenlang hoopvol zat niets te doen), trapte de stoel achteruit en zette de tafel op zijn kant. Dat kostte nog moeite, het was een zware tafel. Alle spullen in mijn atelier waren van de beste kwaliteit.

Na de tafel kwamen de materiaalkasten. Ik trok ze omver met heel hun nauwelijks gebruikte inhoud: de pennen, de kwasten, de penselen, de potloden, het krijt, de tubes, de potten, de flessen, de rollers, de emmers, de stiften, de spuitbussen, de tapes, de stapels papier in alle soorten en maten, de tientallen tekenblocs (in alle soorten en maten), de dozen en plakboeken met knipsels, de projectoren, de linealen. Ik trok de stekker van de telefoon uit de muur en smeed het toestel in een hoek. Dan kwamen de schilderijen, dat wil zeggen: de lege, eigenhandig opgespannen en geprepareerde doeken die in lagen tegen de muren rustten. Ik schopte ze, trapte sommige aan flarden, en smeed ze op de hoop. Luxaflex en gordijnen volgden. Als laatste ging de kast met boeken en tijdschriften (*kunstboeken*, *kunsttijdschriften*) tegen de vloer. *Hier und jetzt: Das tun, was zu tun ist* van Jörg Immendorff belandde bovenop. Dat was toeval.

Mijn mislukking als kunstenaar behelsde niet het feit dat ik mijn atelier ruïneerde (noch de dagen, weken, maanden van stagnatie en inertie die eraan vooraf gingen,), maar dat ik van deze verwoesting geen foto maakte. Dat realiseerde ik me toen ik, veel later, *The Destroyed Room* van Jeff Wall zag.

Ik had nog een zich herhalende droom in die tijd. Daarin leefde en werkte ik in een bedompte kelder. Aan de ene zijde was een deur met daarachter een stenen trap die naar de straat leidde. Aan de andere zijde hoog in de muur een raampje waardoor schaars licht naar binnen viel. Dagelijks sleepte ik grof vuil mee van de straat: afgedankte bouwmaterialen, verrotte matrassen en kleren, lege conservenblikken, natte kartonnen dozen, verschimmelde schoenen en boeken, stapels oude kranten en reclamefolders. De troep stapelde zich op. Ik hoopte dat er iets van betekenis uit zou ontstaan, kunst misschien wel.

The Destroyed Room lijkt wel een foto van deze droom. Het wonderlijke is dat ik hem zag, die foto, ná mijn droom. Althans, ik was ervan overtuigd dat ik die foto nooit eerder gezien had. Maar misschien had ik hem al wel gezien en was ik dat vergeten. Dat valt niet na te gaan.

Maar mijn droom was nog niet afgelopen. Er kwam een vriend langs, iemand met wie ik in een vaag soort competitie verwickeld was. Hij bezag de rotzooi, snoof minachtend, maakte een drietal polaroids die hij achteloos op de grond gooide, en verdween weer, zonder ook maar een woord gezegd te hebben. Ik ging op mijn hurken zitten en bekeek de polaroids. Ze waren subliem. Op de één stond een blauw vierkant, op de ander een gele driehoek en op de derde een rode cirkel. Dat hij dát in een oogwenk uit die rotzooi had gedestilleerd! Het was een vernedering, een kleinering die

harder, stukken harder aankwam dan het feit dat mijn vriendin soms met hem sliep.

Inmiddels is mij duidelijk geworden dat een kelder vol met rotzooi stukken interessanter is dan de essentialistische cliché-beelden op die polaroids.

Overigens, het laatste couplet van *Les poètes* gaat zo: *La souffrance enfante les songes / Comme une ruche ses abeilles / L'homme crie où son fer le ronge / Et sa plaie engendre un soleil / Plus beau que les anciens mensonges* (Het lijden baart dromen / Zoals een korf zijn bijen / De mens schreeuwt waar zijn mes hem steekt / En zijn wond verwekt een zon / Mooier dan de oude leugens)

Het gaat nu goed met me.